IV/11. A dualizmus kora: gazdasági kiegyezés és állami gazdaságpolitika

1. A gazdasági kiegyezés

Az **1867-es kiegyezéssel létrejött az Osztrák–Magyar Monarchia**. Ausztria és Magyarország közös uralkodó alatt állt, de Magyarország saját országgyűléssel és kormánnyal rendelkezett. A külügy, a hadügy és az ezek finanszírozására szolgáló közös pénzügyek közös irányítás alatt maradtak.

A két állam gazdasági együttműködését a **gazdasági kiegyezés** szabályozta, amelyet tízévente újratárgyaltak.

Legfontosabb elemei:

- **Közös vámterület:** Ausztria és Magyarország között nem volt vámhatár, így az áruk szabadon mozoghattak.
- **Közös pénzrendszer:** 1867-ben az osztrák–magyar forint volt a fizetőeszköz, amelyet 1892-től fokozatosan az osztrák–magyar korona váltott fel.
- **Közös jegybank:** a bankrendszer és a pénzforgalom működését szolgálta.
- **Kvóta:** Magyarország meghatározott arányban járult hozzá a közös kiadásokhoz.

A gazdasági kiegyezés előnyös volt a magyar mezőgazdaság számára, mert a magyar gabona és más mezőgazdasági termékek vámmentesen juthattak el a Monarchia iparosodottabb területeire. Ugyanakkor az osztrák ipar fejlettségi fölénye erős versenyt jelentett a magyar ipar számára. A közös vámterület tehát egyszerre segítette a magyar mezőgazdaság értékesítését és nehezítette egyes hazai iparágak megerősödését.

2. A mezőgazdaság fejlődése

A dualizmus korában Magyarország továbbra is elsősorban mezőgazdasági ország maradt. A nagybirtokok meghatározó szerepet töltöttek be, de a termelés egyre korszerűbbé vált.

A nagyobb birtokokon terjedt a gépesítés, a műtrágyázás és a fejlettebb termelési módszerek alkalmazása. A vasút fejlődése lehetővé tette, hogy a mezőgazdasági termékek gyorsabban és olcsóbban jussanak el a városokba és a külföldi piacokra.

Különösen fontos volt a gabonatermelés. A magyar búzából nemcsak gabonát, hanem lisztet is nagy mennyiségben állítottak elő. Budapest a 19. század végére a világ egyik jelentős malomipari központjává vált.

Az állattenyésztés és az élelmiszer-feldolgozás szintén fejlődött. A korszak ismert magyar termékei közé tartozott például a szegedi szalámi és a magyar pezsgőgyártás egyik ismert terméke, a Törley pezsgő.

A fejlődés azonban nem érintett mindenkit egyformán. A nagybirtokosok és a korszerűbb gazdaságok jelentős előnyökhöz jutottak, miközben sok kisparaszt, föld nélküli mezőgazdasági munkás és cseléd továbbra is nehéz körülmények között élt.

3. Az iparosodás

A kiegyezés után felgyorsult Magyarország ipari fejlődése. Ennek feltételeit a külföldi tőke, a bankok hitelei, az állami támogatások, a növekvő munkaerő és a közlekedés fejlődése teremtették meg.

A legfontosabb iparágak a következők voltak:

Élelmiszeripar: a malomipar, a cukoripar, a szeszgyártás és a húsfeldolgozás fejlődött. A mezőgazdasági termékeket egyre nagyobb mennyiségben dolgozták fel ipari üzemekben.

Nehézipar: fejlődött a szénbányászat, a vaskohászat és az acélgyártás. A szénre és a vasra a vasútépítésnek, a gépgyártásnak és az új gyáraknak is szükségük volt.

Gépipar: mozdonyokat, vasúti kocsikat, mezőgazdasági gépeket, motorokat és villamos berendezéseket gyártottak. A Ganz-gyár és a MÁV Gépgyár a magyar gépipar jelentős üzemei közé tartozott.

Az iparosodás egyik fontos következménye a városok növekedése volt. Egyre többen költöztek a városokba munkát keresve, és növekedett az ipari munkásság létszáma. A gyári munka ugyanakkor gyakran hosszú munkaidővel, alacsony bérekkel és kedvezőtlen munkakörülményekkel járt.

4. Találmányok és magyar ipari termékek

A dualizmus kori Magyarország nemcsak a gyárak számának növekedésével, hanem a műszaki fejlesztésekkel is bekapcsolódott a modern ipari fejlődésbe. (Tetszőleges 3 példa javasolt.)

- **Ganz Ábrahám:** a kéregöntésű vasúti kerekek gyártásának fejlesztésével nemzetközi hírnevet szerzett. A tartósabb kerekek fontosak voltak a vasúti közlekedés számára.
- **Mechwart András:** a Ganz-gyár vezetőjeként jelentős szerepet játszott a vállalat fejlesztésében. Nevéhez fűződik a kéregöntésű hengerszék tökéletesítése, amely a malomipar fejlődését segítette.
- **Bánki Donát és Csonka János:** 1893-ban szabadalmaztatták a belső égésű motorok működését javító porlasztót. Ez a benzin és a levegő megfelelő keverését segítette.
- **Zipernowsky Károly, Déri Miksa és Bláthy Ottó:** a transzformátoros váltakozó áramú rendszer fejlesztésében játszottak meghatározó szerepet. A transzformátor lehetővé tette a villamos energia gazdaságosabb továbbítását.
- **Kandó Kálmán:** a villamos vasúti vontatás fejlesztésének egyik úttörője volt. Munkássága hozzájárult a vasúti közlekedés korszerűsítéséhez.
- **Puskás Tivadar:** fontos szerepet játszott a telefonközpont elterjesztésében, amely több előfizető telefonkapcsolatát tette lehetővé.

Ezek a fejlesztések azt mutatják, hogy Magyarország nem csupán mezőgazdasági termékeket állított elő, hanem a korszerű gépiparban és a villamosiparban is jelentős eredményeket ért el.

5. A közlekedés és a pénzügyi rendszer fejlődése

A gazdasági fejlődés egyik legfontosabb feltétele a vasúthálózat kiépítése volt. A vasút összekötötte a mezőgazdasági termelőterületeket a városokkal, az ipari központokkal és a kikötőkkel. Olcsóbbá és gyorsabbá tette az áruszállítást, és hozzájárult az ország gazdasági egységesüléséhez.

A vasútépítés a nehézipart is ösztönözte, hiszen sínekre, mozdonyokra, vasúti kocsikra és nagy mennyiségű szénre volt szükség.

Baross Gábor közlekedési miniszter a vasúti közlekedés fejlesztésének meghatározó alakja volt. Az állami vasútpolitika erősítésével és az 1889-ben bevezetett zónatarifával elősegítette a közlekedés fejlődését. A zónatarifa lényege az volt, hogy a vasúti jegyek ára meghatározott távolsági övezetekhez igazodott, így a hosszabb utazás is kedvezőbbé válhatott.

A folyószabályozások és a városi infrastruktúra fejlesztése szintén fontos szerepet játszottak. A vasút mellett fejlődött a távíró- és telefonhálózat is.

A bankok és takarékpénztárak terjedése lehetővé tette, hogy a vállalkozások hitelhez jussanak. A hazai és külföldi tőke egyaránt hozzájárult a gyárak, a vasutak és a modern városi létesítmények kiépítéséhez.

6. Az állam gazdaságpolitikája és Budapest fejlődése

A magyar állam tudatosan támogatta a gazdaság modernizációját. Célja az volt, hogy Magyarország csökkentse gazdasági lemaradását, és erősítse saját iparát.

Az állam támogatta:

- adókedvezményekkel ösztönözte az ipar fejlődését;
- segítette a vasútépítést és a közlekedési hálózat korszerűsítését;
- támogatta a folyószabályozást és az infrastruktúra fejlesztését;
- fejlesztette az oktatást és a szakképzést, hogy megfelelő szakemberek álljanak az ipar rendelkezésére.

A korszak látványos változásainak központja Budapest volt. **1873-ban Buda, Pest és Óbuda egyesítésével létrejött Budapest**, amely gyorsan az ország gazdasági, közlekedési és kulturális központjává vált.

Kiépültek a körutak, a sugárutak, a hidak és a közművek. 1896-ban megnyílt a **kontinens első földalatti vasútja**, a budapesti Millenniumi Földalatti Vasút. A város fejlődése jól mutatta a korszak modernizációs törekvéseit.

7. A gazdasági fejlődés eredményei és korlátai

Magyarország továbbra is a Monarchia gazdasági munkamegosztásának része maradt. A mezőgazdaság súlya nagy volt, és az ipar fejlettsége elmaradt a nyugat-európai ipari nagyhatalmakétól. A gazdasági növekedés előnyei ráadásul egyenlőtlenül oszlottak meg, és sok nincstelen paraszt és mezőgazdasági munkás élt nehéz körülmények között.